

HASAN - ÂLİ YÜCEL

FAİK REŞİT UNAT

Türk Tarih Kurumu Hasan-Âli Yücel'i de, çalışmalarına fiilen katılamıyacak üyeleri arasına karışmış görmenin derin üzüntüsü içindedir.

20 Nisan 1938 tarihinde Kurum üyeliğine kabul edilmiş bulunan Yücel, 26 Şubat 1961 tarihindeki beklenmiyen ölümüyle artık Kurum'un eski üyelerine mahsus şeref listesindeki yerini almış bulunuyor.

Hasan - Âli Yücel, 16 Aralık 1897 tarihinde İstanbul'da Şir Merd Çavuş mahallesinin Topkapı Caddesindeki mükerrer 80 numaralı evde doğmuştu. Babası ünlü Posta ve Telgraf Nazırı Hasan Âli Efendi'nin (1827-1895) oğlu Maliye Nezareti memurlarından Ali Rıza Bey (Ölm. 19.XII.1937), annesi Ertuğrul faciasının şehitlerinden gemi Süvarisi Deniz Yarbayı Tekiroğlu Ali Bey'in kızı Neyyire Hanım'dır. Te-yemmünen dedesinin adı ile nüfus kütüğüne kaydettirilen Hasan - Âli, Altımermer'deki Yolgeçen mahalle mektebinde ilk öğrenimini yaptı ve Rüşdiye (Orta) tahsilini de Aksaray'da Yusuf Paşa civarında bulunan ve "Mektebi Osmani" adını taşıyan¹ özel okulda tamamladı (Temmuz 1911). Bunu mütaakip o tarihlerde henüz lise teşkilâtına tâbi tutulmamış bulunan tarihî Vefa İdadisine girdi. Sonradan lise haline getirilen bu okulun son sınıfında iken, 11 Nisan 1915'te askere çağırılarak Yedek Subay Talimgâhına sevkolundu.

Hasan-Âli, daha küçük bir çocuk iken ev halkını zaman zaman karşısına oturtup ilk öğretmenlik temrinlerini yapmaya başlamış ve Rüştiye sınıflarında da okumaya düşkün, uyanık ve şair ruhu gittikçe gelişen bir genç olarak tanınmıştı. Onunla ilk arkadaşlığımız Balkan Harbinden önceki yıllarda haftanın mecmualariyle forma halinde yayımlanan bazı edebî ve tarihî eserlerin satışa yayıldığı Perşembe günü

¹ 1876 da Hüseyin Avni Bey adında bir zat tarafından kurulmuş olan, kızlar ve erkekler için ayrı ayrı bölümleri ihtiva eden, ibtidaî (ilk) ve rüşdî (orta) sınıfları bulunan bu özel okul eğitim ve öğretimindeki ciddiyetle tanınmıştı. Birinci Cihan Savaşı sonlarına doğru kapanmıştır.

sabahları, bunlardan heyecanla beklediklerimizi almak için koştığımız Aksaray Jandarma Karakolu karşısında İranlı tütüncünün dükkanındaki tesadüflerle başlamış ve böylece kitap ve okuma çevresinde kurulan bu dostluk, sıcaklığını hiçbir zaman kaybetmemiştir.

Hasan-Âli'nin öğrenim hayatının bilgi kaynakları sadece okul ders takrirleri ile kitapları değildi. Okulunun seçkin ve çalışkan bir öğrencisi olan bu genç, zekâ ve kabiliyetiyle, aynı zamanda iki büyük ve değerli aile dostunun yakın ilgisiyle onların feyiz veren ve mânen yükselten muhitlerinden de büyük ölçüde faydalanma imkânı bulmakta idi. Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Mehmet Celâleddin Dede Efendi (1849-1908) nin oğlu ve halefi rahmetli Baki Dede Efendi (1883-1935) ile, Yücel'in "Hoca Baba" diye anmaktan mânevi bir zevk duyduğu rahmetli Şerafeddin Yaltkaya (1879-1946) nın Hasan-Âli'nin fikir yapısında ve Şark kültür değerleriyle temasında büyük rolleri olduğu şüphesizdir.

Hasan-Âli, Talimgâh devrelerini tamamlayarak 18.VIII.1916'da Asteğmen, 25.XII.1916'da da Teğmen oldu ve 2.XII.1918'de terhis olununcaya kadar Emir Subayı ve Mülhak olarak Talimgâh tabur ve alay karargâhlarında vazife gördü, sevildi ve sayıldı. Askerî disiplin hayatının sıkı icaplarıyla toleransı bağdaştırmasını çok iyi başaran bu genç Yedek Subayın, Talimgâhtan gelip geçen ve bugün hayatta kalanları altmışın berisinde bulunan yüzlerce gençte, o devrede tanıdıkları arasından iyi hâtıralar bırakanlardan biri olduğunda da hiç şüphe etmiyorum.

Harb yılları içinde "Nihaî Zafer" teranesiyle avunmuş ve Mütareke gerçekleriyle yüz yüze gelmiş, ordudan ilişiği kesilmiş binlerce genç arasında Hasan-Âli de, bir iş ve meslek sahibi olmak ihtiyacıyla başbaşa kalmıştı. Darülfünun liselerin son sınıflarından askere alınanlara kapılarını açtığı için hemen Hukuk Fakültesine yazıldı. Bir taraftan da bir gazetenin istihbarat servisinde çalışarak hayatını kazanmaya başladı. Vatansever İstanbul gençlerinin, karanlık mütareke günlerinde, yeislerini unutmak ve ümitle beslenmek için biricik sığınakları olan Türk Ocağında o, dinlerken ve söylerken sık sık görülüyordu. Hukuktan ayrılmış, Edebiyat Fakültesine geçmiş, "Darümuallimini Âliye" nin öğrenci kadrosuna katılmıştı. Darülfünun dersleri dışında ayrıca fiilen gazetecilik de yapıyor, devrin mecmualarında (*Yeni Mecmua*, *Dergâh*, *Büyük Mecmua*, *Düşünce*, *Millî Mecmua*) şiirlerini ve

HASAN - ÂLİ YÜCEL
1897 — 1961

makalelerini yayımlıyordu. Askerlik hayatının olgunlaştırdığı Hasan-Âli, bir Üniversite öğrencisinden çok devrinin fikir ve kalem sahipleri arasında tanınan ve sivriyen bir şahsiyet olmuştu. 30.VI.1921'de felsefeden mezuniyet imtihanını üstün başarıyla vererek resmî tahsil hayatını tamamladı.

Memleketine tâ küçükken hayalini yaşadığı bir meslekte, öğretmenlikte hizmet etmek istiyordu. Fakat o günün okul kadrolarında derhal bir vazife bulmak imkânsızdı. Darülfünun hayatından kendisini yakından tanıyan ve kabiliyetlerini takdir eden hocaları, geçici bir süre için onu Edebiyat Fakültesinde öğrenci hayatının disiplinini düzenlemekle görevlendirdiler (8.XI.1921). Bir sene kadar bu "İnzibat memurluğu" ile meşgul olan Hasan-Âli, bu sırada bir yuva kurmayı da vazife bilmiş, Talimgâh karargâhından arkadaşı olan Necati Tansel'in, Üniversitedeki meşhur Pierre Loti toplantısında (23.I.1920) ilk defa rasladığı ve tanıştığı, kız kardeşi Refika Hanımla evlenmişti (25.VIII.1922). O günlerde düşmandan kurtulan İzmir'de yeniden teşkilâtlandırılan Erkek Öğretmen Okulunun Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliğine tâyin edildi (19.XII.1922). Çok özlediği öğretmenlik hayatına kavuşmuş, ilk başarılarının zevkini tatmaya başlamıştı. İstanbul'a dönmeyi gerektiren ailevi icaplar Hasan-Âli'yi yine Darülfünunun idarî kadrolarında bir iş almıya zorladı. Edebiyat Fakültesi Tarih ve Coğrafya Darülmesailerinin alât muhafızı oldu (13.II.1924). Çok geçmeden o günlerde yürürlüğe giren Tevhidi Tedrisat Kanunu askerî liseleri Millî Eğitim Bakanlığına devretmiş ve Bakanlık kendisini Kuleli Askerî Lisesine Edebiyat Öğretmeni tâyin etmişti (1.IV.1924). Bir müddet sonra bu vazifesine ilâveten İstanbul Erkek Lisesine de Felsefe Öğretmeni oldu (19.V.1924). Ertesi ders yılında Galatasaray Lisesine naklolunan Hasan-Âli, hem bu okulda, hem Kuleli Erkek Lisesiyle İstanbul Erkek Lisesinde Edebiyat, Felsefe ve İçtimaiyat, Yurttaşlık bilgisi öğretmenliklerine 1927 başlarına kadar devam etti. Öğrencileri tarafından pek çok sevilen başarılı bir öğretmen olarak meslek çevrelerinde tanındı. İlk eseri olan "*Ruhiyat Elifbesi*" ni, rahmetli Hıfzı Tevfik Gönensay (1892-1949) ve İhsan Hamamî (1884-1949) ile müştereken liseler için hazırladıkları "*Türk Edebiyatı Nümuneleri*" nin birinci cildini ve Guyau'dan seçtiği sanata dair yazıları "*Sanat Musahabeleri*" adı altında yayımladı.

Hayatının bu döneminde Hasan-Âli, babalık mertebesine de ermiş ve ikizleri Canan ile Can doğmuştu (21.VII.1926).

Rahmetli Necati'nin Bakanlığı sırasında Millî Eğitim teşkilâtımızın Maarif Eminlikleri kurulur ve memleket Mıntakalara ayrılırken, merkezi İstanbul olan ve Maarif hayatı bir hayli gelişmiş bulunan bölgedeki Maarif Emininin yanına genç ve değerli mıntaka Müfettişleri verilmesi de düşünülmüş ve Bakanlık teftiş kadrosuna nakledilen ve sonradan Bakan olan iki genç öğretmen Hasan-Âli Yücel ile rahmetli Reşat Şemseddin Siner de bu göreve tâyin olunmuşlardı (19. I. 1927). Her ikisi, o zaman İstanbul Maarif Eminliği görevini yapan ve değerli, tecrübeli iki idare adamı olan Salih Zeki Buluğ (1891-1947) ile Behçet Güçer (1890-1952) in yanında ilk idare stajlarını yaptılar. Necati'nin ölümünden az sonra Eminlikler kaldırılınca, doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu içinde yer alan müfettiş Hasan-Âli, 1930'da Fransa Millî Eğitim teşkilât ve müesseselerini yerinde incelemek, bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere Bakanlık tarafından Fransa'ya gönderildi. Bir müddet sonra Paris Öğrenci Müfettişi Salih Zeki Buluğ'un yurda çağırılması üzerine Fransa'da Öğrenci Müfettişliği görevi de kendisine verildi. 1930 sonlarında memlekete döndüğü sırada idi ki, Atatürk, "Serbest Fırka" nın kapanmasından sonra memleketin iç durumunu bizzat incelemek için yaptığı büyük geziye çıkmak üzere bulunuyordu. Beraberinde götürüleceği müşavirler arasına katılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığından da birini istemişti. 11 Kasım 1930 — 3 Mart 1931 tarihleri arasında üç buçuk ay süren bu seyahatte Cumhurbaşkanlığına refakat edecek ve onu temas edeceği her eğitim konusunda tatmin edecek şekilde cevaplandırarak birini bulmak Bakanlığı bir hayli düşündürmüştü, nihayet bu işle henüz otuz yaşında bulunan bu genç müfettiş vazifelendirilmişti. Hasan Âli-Yücel, kısa zamanda Atatürk'ün dikkatini çekti ve teveccühünü kazandı. Bu gezinin hemen başlarında bir akşam Sivas'ta Yücel'in başarıyla verdiği "sıfır" imtihanı onun kıvrak zekâsiyle sempatik şahsiyetinin karakteristik bir örneğidir. Yücel gibi bu gezinin başından sonuna kadar müşavirler kadrosu içinde bulunmuş olan Ahmet Hamdi Başar'ın naklettiği şekilde, bu olayı aynen buraya almadan geçemiyorum¹.

¹ *Atatürk'le Üç Ay* - Ahmet Hamdi Başar, İstanbul - Tan Matbaası 1945 s. 34 - 35.

“Karşı sıralarında oturan ve Maarif Vekâleti Müfettişi olarak diğer Vekâlet Müfettişleriyle beraber, seyahate iştirak etmiş bulunan Hasan-Âli Bey’e şu suali sordu:

— Hasan-Âli Beyefendi, siz felsefe okumuşsunuz, okutmuşsunuz, elbette ki sıfırın ne olduğunu bilirsiniz. Bize “sıfır”ı tarif eder misiniz?

“Hasan-Âli Bey meşgul olduğu bir saha üzerinde sual tevcih olunmasından memnun. . . . Hele bu sualin “sıfır” meselesi gibi kendisince mükemmel bilinen bir mevzua teallûk etmesinden dolayı büsbütün memnun.

— Efendimiz; sıfır hayatla ademin, varlıkla yokluğun. . .

— Anladım; hayat ebedi ise adem ebedi değil mi?

— Şüphesiz efendimiz; hayatın ebediyetinde. . .

— Hayır, ben size “sıfır” ı soruyorum. Sıfır adem demek midir? Sıfırla yokluk arasında ne fark vardır?

— Efendimiz; birisi yani sıfır, yaşanmış bir şeyin yokluğudur. Halbuki. . .

— Tuhaf şey, şu saat varken biraz sonra cebime sokarsam sıfır mı olur? Hayatı nasıl tasavvur ediyorsunuz?

— Efendimiz sıfır yok demektir.

— Güzel. . . Bu yok olan şey bir rakamın önüne, sağına geçince (10) misli yükseltiyor. Bu nasıl olur?

“Hasan-Âli Bey sorular karşısında mağlup olmak üzere. . . Dinleyiciler bu numarayı eğlenceli ve zevkli buluyorlar. Anlaşılan Atatürk de Hasan-Âli Bey’i fazla sıkıştırmak, mağlup etmek ve sonra da haşlamak için bu sualleri sormuyor. Maksat iki saatten beri ciddî meselelerle uğraşmaktan doğan ağır ve yorucu havayı dağıtmak . . . Hasan-Âli nereye gitse yakalanıyor; nihayet ilminden ziyade zekâsını kullanmak icabettiğini anlıyor.

— Efendimiz, diyor, daima arkanızda ve solunuzdayım. Sıfır, işte Efendimizin solunda olan bendenizim.

“Bahis bu suretle tathya bağlanmış, zaten maksat da hasıl olmuş oluyor. Şüphe yok ki Hasan-Âli bu sualler karşısında ilim noktasından bahiste ısar ederek ve bir çok filozof isimleri ve felsefe nazariyeleri ortaya atarak, fikrini daha güzel müdafaa edebilirdi. Bu suretle sofranın zaten ciddî bahislerle ağırlaşmış havasını büsbütün teneffüs

edilemeyecek kadar ağırlaştırır, belki de sonunda ukalalığundan, malûmatfuruşluğundan dolayı haşlanmaya bile maruz kalırdı. Hasan-Âli zekâsını ispat etti; ve bu imtihan onun siyasi hayatta muvaffakiyetinin başlangıcını teşkil eyledi.”

Hasan-Âli Yücel bir taraftan bir Millî Eğitim Müfettişi olarak memleketi dolaşiyor, meslekdaşlarıyla yakından tanışıyor, bir taraftan da gazete ve mecmualarda çıkan yazı ve şiirleriyle, ilmî ve edebî tetkiklerini derliyen eserleriyle millî kültür ve irfana yeni değerler kazandırıyor. *Goethe ve Mevlâna'nın Rübaileri*, Almancaya da tercüme edilmiş bulunan “*Türk Edebiyatına Toplu bir Bakış*” bu devirde yazılmış ve yayımlanmışlardır. 12 Temmuz 1932’de kurulan Türk Dil Kurumu ve toplanan Dil Kurultayı da ona yeni bir faaliyet sahası açmış, gerek kurultayda, gerek kurultayı takip eden dili sadeleştirme ve sözlük faaliyetlerinde ön plânda yer aldığı görülmüştür. Hasan-Âli 6.XI.1932—2.IV.1933 tarihleri arasında Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü görevini de müfettiş olarak idare etmiş ve bu müessesenin tarihinde de iyi hâtıralar bırakmıştır. Bir müddet sonra Yücel’i Bakanlıkta Orta Öğretim Genel Müdürlüğü vazifesinde görmekteyiz (9.XII.1933). “Yücel” soy adını 1934 sonlarında almış ve üçüncü evlâdı Gülümser de 5. II. 1936 da doğmuştur.

İzmir Milletvekili olduğu 1.III.1935 tarihine kadar süren Genel Müdürlüğü sırasında bürokratik kayıtlardan ve havadan uzak bir anlayışla Öğretmenin ve Okulun meseleleri üzerinde duran ve bunları halle çalışan bir idare âmiri hüviyetiyle dikkati çeken Yücel’e, katıldığı siyasi hayat yeni ufuklar açmış bulunuyordu. Çok geçmeden C. H. P. Genel İdare Kuruluna seçildi ve Millî Eğitim işleriyle görevlendirildi. Fransa’daki incelemelerinin sonuçlarını “*Fransa’da Kültür İşleri*” (1936), Orta Öğretimdeki çalışmalarını da “*Türkiye’de Orta Öğretim*” (1938) adını taşıyan iki büyük ciltte toplayarak eğitim literatürümüze kazandırdı.

Atatürk’ün ölümünde Büyük Millet Meclisi adına tabutunu taşımasıyla kur’a ile ayrılan on iki Milletvekili arasında Hasan-Âli’nin de yer alma mutluluğuna ermesi, çok sevdiği ve bağlı olduğu bu büyük insana karşı son vazifesini daha yakın yapmak mazhariyetini de ona sağlamış oldu.

Atatürk’e çok bağlı insanlardan biri olan Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan (1888-1947), artık görevine devam edemeyecek kadar

mânen sarsılmıştı. O bu vazifeden istifa edince yerine Hasan Âli Yücel getirildi (28 Aralık 1938). Yücel, Maarifin içinden yetişmiş, her basamağında hizmet etmiş, mesleğinin problemlerini, işlerin ehillerini tanıyan, geniş kültürlü ve zengin dost muhiti bulunan, kırk yaşını yeni birtimiş enerjik bir insandı. Siyasi hayat için zinde, memlekete hizmet için ülkücü ve devlet adamı olmak için de özel vasıfları bulunan bir Bakandı. Selefinin üç yılı aşan vazife süresinde de Millî Eğitim işleri istikrarı yönelmiş, İlk Öğretim köye hızla atılmak, Teknik Öğretim yurdun ihtiyaçlarını kapsamak yolunda bir hayli teşkilâtlanmış, bu işlerin başına Rüştü Uzel, rahmetli Hakkı Tonguç (1897-1960) gibi ehiller geçmişti. Sonradan Yücel'in uzun yıllar Müsteşarlığını yapmış bulunan rahmetli İhsan Sungu (1883-1946) da, geniş kültürü ve ölçsüz çalışkanlığıyla ve bir prensip adamı hüviyetiyle Talim ve Terbiye Dairesinin başında bulunuyordu.

Yücel bu şartlar ve imkânlar içinde işe başladı. İlk olarak Türk harflerinin kabulünün onuncu yıl dönümü dolayısıyla hazırlanan ve Atatürk'ün hastalığı ve ölümü sebepleriyle tehir olunan Neşriyat Sergisi ve Kongresi işini ele aldı. 1 Mayıs 1939'da toplanan ve memleketin bütün fikir ve kalem insanlarını bir araya getirerek çağdaş bir millî irfan ve kültürün dayanağı olabilecek çeşitli konuda bir yayımı düzenlemek ve bu alanda devletin payına düşeni de plânlamak bu çalışma ile başladı. Genç Bakan bir yandan da Türkiye Maarifinin ana meselelerini ve ihtiyaçlarını plânlamak ve çalışmalarını koordine etmek için gerekli inceleme ve hazırlıklara hemen el koymuş ve bütün bu çalışmalarını bir programa bağlamak için de, yıllardır toplanamamış olan Maarif Şûrasını ilk olarak vazifeye çağırılmıştı. 17-29 Temmuz 1939 günlerinde, Ankara'da yüzlerce bilim ve eğitim adamının bu "İmece"-si, Millî Eğitim tarihimizin başlıca dönüm noktalarından birini teşkil eder.

Yapıcı ve inandırıcı bu metodlarla Maarifimizde bir sistem kurmaya başlayan Yücel'in Millî Eğitim Bakanı olarak memleket irfan hayatına ve öğretim kurumlarına yapmış olduğu hizmetler, kısa bir biyografinin çerçevesi içinde sayılamıyacak kadar çoktur. Köy Enstitülerinin kurulup gelişmesini, ilk öğrenimden bütün yurttaşların faydalanması tedbirlerinin geniş ölçüde alınmasını ve uygulanmasını, Meslekî ve Teknik Öğretimin bugünkü çapına ve seviyesine ulaşmasını, Devlet Tiyatro ve Operasını, Güzel Sanatların her dalında teşvik ve himaye edici tedbirlerin düzenlenmesini, Ankara Üniversitesini

teşkil eden bir kısım Fakültelerin ve Teknik Üniversitenin kurulmasını, Üniversitelerin muhtariyetini sağlayan kanunun tedvinini, dünya klâsiklerinin dilimize kazandırılmasını, irfan kütüphanemizin raflarını doldurmaya başlıyan çeşitli ansiklopedilerin yayımına başlanmasını hep ona, hep onun iş başarıcı kudret ve sebatkâr takip fikrine borçlu olduğumuz bir gerçektir.

Yücel'in bütün bu çalışma ve başarılarında, İkinci Cihan Savaşının en elverişli olmıyan şartları içinde dahi, onu maddeten ve mânen desteklemiş bulunan ikinci Cumhurbaşkanı Sayın İnönü'nün memleketin eğitim, bilim ve kültür hayatının bu kalkınmasındaki büyük payını, bu vesile ile şükranla anmak da, bir vazifedir.

Yücel, memlekette gerçek bir demokratik hayatın kurulması zaruretini ön plânda görenlerden biri idi. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür (Unesco) antlaşmasını Türkiye adına imzalarken (16 Kasım 1945) sadece yurdunun değil, insanlığın da hizmetinde bulunmanın mânevi hazzını ve gururunu duymuş olduğu şüphesizdir.

Yedi buçuk yılı aşan ve devamlı hizmetle geçen Bakanlığı sırasında ve bilhassa çift parti rejimi memlekette başladıktan sonra, politika hayatındaki gelişme ve çelişmeler Yücel'i bir hayli yormuş ve bıktırmıştı. 1946'da iktidara geçen hükûmette Bakanlık sandalyasını bırakmış, yine İzmir Milletvekli sıfatıyla Meclis hayatına dönmüştü. 1950'de büsbütün siyasi hayattan çekilinceye kadar süren bu devrede Bakanlığı zamanındaki bir kısım icraatının ve tutumunun çeşitli yoldan tenkidine veya hırpalanmasına şahit oldu. Hakkını ve şerefini korumak, maruz kaldığı yersiz ithamlar altında ezilmemek için mahkeme huzurunda dâvalar açtı, basındaki yazılarıyla efkârı umumiye önünde fikirlerini ve işlerini savundu. Yılmadı ve sarsılmadı. 1950 den sonra politika ile olan ilgisini büsbütün kesmek ve kendini bilim hayatına, yazıya ve fikrî meşgalelere vermek zaruretini duydu. Yazdığı ve yazılıp basılmasına delâlet ettiği eserlerle, *Cumhuriyet* ve sonra *Dünya* sütunlarında çıkan makaleleriyle, "Eski Bir Öğretmen" imzasıyla yayımladığı meslekî tenkit yazılarıyla irfan hayatımıza olan bağlılık ve hizmet aşkından hiçbir şey eksilmediğini ölümü gününe kadar gösterdi. Aile hayatının çeşitli zevklerini de yaşadı. Çocuklarını evlendirdi. Dört defa dede oldu [Torunları: Münip-Âli Eronat (24.XII.1954), Ahû Eronat (11.XI.1956), Yeni Hasan Can (15.IX.1958), Güzel Neyyire Can (6.VII.1960)]. Doğumunu beklediği beşinci torununu da çok önceden "Eyi" diye adlandırdı.

Bu devre içinde Yücel'i aynı zamanda Türk Tarih Kurumu'nun ilmi çalışmalarında, Unesco Türkiye Millî Komisyonu'nun her türlü mesaisinde daima saygı ile anılmıya değer bir varlık olarak görmekteyiz. Ölümü, kendisinin ne kadar sevildiğini gösterdi ve hizmetlerinin hatırlanmasına ve unutulmıyacağına anlaşılmasına vesile oldu. Hâtırasını daima saygı ile anacağımız değerli bir insanı, geniş bilgisinden ve tenkitçi zekâsından her zaman faydalandığımız bir arkadaşı ve samimiyeti sınır bilmiyen bir dostu kaybetmenin sonsuz üzüntüsü içindeyiz.

Hasan - Âli Yücel'in, kitap halinde yayımlanmış eserleri neşir tarihleri sırasıyla şunlardır:

- 1) *Ruhیات Elifbesi*, (1924) Birinci Basım, Edebiyat Fakültesi Neşriyat Encümeni, 2) *Türk Edebiyatı Nümuneleri C. I*, ((1926) Devlet Basımevi, 3) *Sanat Musahabeleri*, (1926) Devlet Basımevi, 4) *Tarih-i Kadim ve Doksan Beşe doğru* (Tevfik Fikret), (1928) Türk harflerile ilk basılan kitap, 5) *Mantık ve Metodoloji*, (1928) Devlet Basımevi, 6) *Ruhیات Alfabeti*, (1930) (İkinci Basım) A. Halit Kitabevi, 7) *Mevlânâ'nın Rubailer*, (1932) Remzi Kitabevi, 8) *Goethe, Bir Dehânın Romanı* (Alman Kültür Bakanlığı tarafından Goethe madalyası verilmiştir), (1932) Remzi Kitabevi, 9) *Türk Edebiyatına Toplu bir Bakış* (Dr. O. Reşat tarafından Almancaya çevrilmiştir), (1932) Remzi Kitabevi, 10) *Fransız Maarif Teşkilâtında Müfettişler*, (1934) Devlet Basımevi, 11) *Fransa'da Kültür İşleri*, (1936) Devlet Basımevi, 12) *Bir Türk Hekimi ve Eseri*, (1937) Devlet Basımevi, 13) *Pazartesi Konuşmaları*, (1937) Remzi Kitabevi, 14) *Fazıl Ahmet, Hayatı ve Eserleri*, (1937) Cumhuriyet Kitabevi, 15) *İçten-Dıştan*, (1938) Akba Kitabevi, 16) *Türkiye'de Orta Öğretim*, (1938) Devlet Basımevi, 17) *Maarifle İlgili Söylev ve Demeçler* (Cilt: 2, 3) (1947) Devlet Basımevi, 18) *Dâvam*, (1947), 19) *Dâvalar ve Neticeler*, (1950), 20) *Hürriyete Doğru*, (1955) İnkılâp Kitabevi, 21) *İyi Vatandaş, İyi İnsan*, (1956) İş Bankası Kültür Yayınları, 22) *Kıbrıs Mektupları* (1957) İş Bankası Kültür Yayınları, 23) *Edebiyat Tarihimizden: Cilt 1* (Yakup Kadri Karaosmanoğlu üzerine monografî) (1957) İş Bankası Kültür Yayınları, 24) *İngiltere Mektupları* (1958) İş Bankası Kültür Yayınları, 25) *Hürriyet, Gene Hürriyet* (makaleler, 1960) İş Bankası Kültür Yayınları.

ŞİİR KİTAPLARI :

- 1) *Dönen Ses* (1933) Remzi Kitabevi, 2) *Sizin İçin* (Çocuk Şiirleri) (1938) Çocuk Kitabevi, 3) *Dört Hayvan, Bir İnsan* (1943) Devlet Basımevi, 4) *Mevlânâ* (Manzum Levha) (1952) T. T. K. Basımevi. 5) *Dinle Benden* (1960) İnkılâp Kitabevi.

OKUL DERS KİTAPLARI :

- 1) *İlk Okul Okuma Kitapları* (Komisyon halinde) Devlet Basımevi, 2) *Mantık Dersleri* (Liseler için) Devlet Basımevi, 3) *Felsefe Dersleri* (Liseler için) Devlet Basımevi, 4) *Yurt Bilgisi* (Rakım Çalapala ile birlikte) (İlk Okullar için) Atlas Yayınevi.

EK

TÜRKİYE'DE BUGÜNE KADAR MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GÖREVİNDE BULUNANLAR

Millî Eğitim Bakanlarımız arasında devamlı olarak uzun müddet bu hizmette bulunan ve zamanı Türkiye Millî Eğitim tarihi bakımından bir çok önemli olaylarla ve başarılarla dolu olan Hasan- Âli Yücel, Türkiye kültürüne hizmet eden unutulmazlardan biri olarak yaşayacaktır. Kendisine bu mutluluğu sağlayan âmiller arasında yedi buçuk seneden fazla bir müddet iktidar mevkiinde kalabilmiş olmanın, belli bir program dahilinde istikrarlı olarak hizmete devam imkânını bulabilmenin büyük payı bulunduğuda şüphesizdir. Kendisinin bu kısa biyografisini "*Bellekten*" e hazırlarken selef ve halefleri arasında hizmet süresi bakımından yerini tâyin etmek için Türkiye Millî Eğitim tarihi notlarını arasından Nazırlar ve Bakanlar cetvelini tekrar ele alarak günümüze kadar tamamlayıp, her birinin hizmet süresini Milâdî takvime göre yıl, ay ve gün hesabıyla de tespit etmek lüzumunu duydum. Şimdi rahmetlinin hâtırasına ithafen yazıma eklediğim bu cetvelin, son yüzyıl Millî Eğitim tarihimizde neden devamlı ve plânlı bir gelişmeye şahit olamadığımızın da bir nevi şematik izahını teşkil ettiği görülecektir. Devlet teşkilâtı içinde müstakil bir Millî Eğitim Bakanlığı (Maarifi Umumiye Nezareti) nin ilk kurulduğu 17 Mart 1857 tarihinden bu yana tam 104 sene geçmiş ve bu makama da asıl olarak 63 Bakan gelmiş, bunlardan biri altı, biri dört, üçü üç ve on biri ikişer defa bu vazifeye getirilmiş, ara sıra Bakanlık vazifesi kısa sürelerle vekiller tarafından da görülmüştür. Cetvelimiz, bunlardan 25 inin beraber çalıştığı memurları şahsen tanımya bile imkân bulamaksızın iki aydan az bir müddet Bakanlık görevinde kaldıklarını, kırk dokuzunun da Bakanlık sürelerinin bir yılı dahi doldurmadığını göstermektedir. İki yıldan fazla vazifede kalabilenlerin sayısı 13, üç yılı geçirenlerin ise sadece 10 kişidir.

I. TANZİMAT VE MUTLAKİYET DEVRİ

Adı	İşe başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Süresi		
			Yıl	Ay	Gün
1 — Abdurrahman Sami Paşa (1795-1878)	17.III.1857	25.XI.1861	4	1	10
2 — Ahmet Kemal Paşa (1808-1888)	25.XI.1861	19.XI.1862	—	11	25
3 — Mustafa Fazıl Paşa (1829-1875)	19.XI.1862	12.I.1863	—	1	25
4 — Nevres Paşa (1826-1872)	12.I.1863	16.II.1863	—	1	5
5 — İbrahim Etem Paşa (1818-1893)	16.II.1863	12.VI.1863	—	3	25 ¹
İbrahim Etem Paşa	12.VI.1863	19.III.1865	1	3	8 ²
Nevres Paşa (2. defa)	19.III.1865	25.IV.1865	—	1	7
Ahmet Kemal Paşa (2. defa)	25.IV.1865	24.VIII.1867	2	3	29
6 — Abdüllâtif Suphi Paşa (1818-1886)	24.VIII.1867	9.III.1868	—	6	17
7 — Saffet Paşa (1814-1883)	9.III.1868	5.X.1871	3	6	29
Ahmet Kemal Paşa (3. defa)	5.X.1871	4.I.1872	—	3	—
8 — Derviş Paşa (1817-1878) (Kimyager)	4.I.1872	15.VI.1872	—	5	11
9 — Ahmet Vefik Paşa (1823-1891)	15.VI.1872	5.XII.1872	—	5	21
Ahmet Kemal Paşa (4. defa)	5.XII.1872	24.IV.1873	—	4	10
10 — Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895)	24.IV.1873	5.IV.1874	—	11	12
Saffet Paşa (2. defa)	5.IV.1874	16.I.1875	—	9	12
11 — Arifî Paşa (1830-1895)	16.I.1875	12.VI.1875	—	4	28
A. Cevdet Paşa (2. defa)	12.VI.1875	30.XI.1875	—	5	19
Saffet Paşa (3. defa)	30.XI.1875	8.V.1876	—	5	9

¹ Ticaret ve Nafia Nezaretleriyle birleşmiş olarak.² Yalnız Nafia ile birleşmiş olarak (Tek müsteşar, müşterek bütçe)

Adı	İşe başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Süresi		
			Yıl	Ay	Gün
Ahmet Kemal Paşa (5. defa)	8.V.1876	17.V.1876	—	—	9
A. Cevdet Paşa (3. defa)	17.V.1876	17.X.1876	—	5	—
12 — Yusuf Paşa (1826-1880)	17.X.1876	1.II.1877	—	3	16
13 — Münif Paşa (1830-1910)	1.II.1877	9.XI.1877	—	9	9
Ahmet Kemal Paşa (6. defa)	9.XI.1877	11.I.1878	—	2	2
Ahmet Vefik Paşa (2. defa)	11.I.1878	4.II.1878	—	—	25
Abdüllâtif Suphi Paşa (2. defa)	4.II.1878	18.IV.1878	—	2	12
Münif Paşa (2. defa)	18.IV.1878	12.IX.1880	2	6	25
14 — Kâmil Paşa (1832-1913)	12.XI.1880	6.XII.1881	1	2	19
15 — Ali Fuad Bey (1840 ? - 1885)	6.XII.1881	9.V.1882	—	5	5
16 — Mustafa Nuri Paşa (1824-1889)	9.V.1882	25.IX.1885	3	4	17
Münif Paşa (3. defa)	25.IX.1885	4.IX.1891	5	11	21
17 — Ahmet Zühtü Paşa (1833-1902)	4.IX.1891	12.IV.1902	10	7	10
18 — Mehmet Celâlettin Bey (1852-1933)	13.IV.1902	27.VII.1903	1	3	14
19 — Haşim Paşa (1852-1920 ?)	27.VII.1903	28.VII.1908	5	—	1
II. MEŞRUTİYET DEVRİ					
20 — Hakkı Bey (1862-1918)	28.VII.1908	22.IX.1908	—	1	25
21 — Rezaizade Ekrem Bey (1846-1913)	23.IX.1908	28.XI.1908	—	2	5
Hakkı Bey (2. defa)	28.XI.1908	16.XII.1908	—	—	19
Abdurrahman Şeref bey (Vekil)	16.XII.1908	5.II.1909	—	1	21
22 — Yusuf Ziya Paşa (1849-1929)	6.II.1909	13.II.1909	—	—	8
23 — Abdurrahman Şeref Bey (1835-1925)	15.II.1909	4.V.1909	—	2	19

Adı	İşe başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Süresi		
			Yıl	Ay	Gün
24 — Nail Bey (1861-1922)	5.V.1909	9.I.1910	—	8	6
25 — Emrullah Efendi (1858-1914)	10.I.1910	18.II.1911	1	1	9
26 — Babanzade İsmail Hakkı Bey (1876-1913)	18.II.1911	1.III.1911	—	—	12
Abdurrahman Şeref Bey (2. defa)	2.III.1911	11.V.1911	—	2	10
Emrullah Efendi (2. defa)	11.V.1911	1.I.1912	—	7	22
27 — Sait Bey (Gelenbevi) (1862-1937)	1.I.1912	21.VII.1912	—	6	21
28 — Mehmet Şerif Paşa (1874-1958) (Damat)	22.VII.1912	29.X.1912	—	3	8
29 — Şükrü Bey (1874-1926)	30.X.1912	23.I.1913	—	2	25
Ali Münif Bey (Yegena) (Vekil) (1874-1951)	24.I.1913	9.XII.1917	3	10	17
30 — Dr. Nazım Bey (1873-1926)	9.XII.1917	20.VII.1918	—	7	13
Sait Bey (2. defa No. 27)	21.VII.1918	12.X.1918	—	2	24
31 — Dr. Rıza Tevfik Bey (1869-1949)	14.X.1918	10.XI.1918	—	—	28
Yusuf Ziya Paşa (2. defa, No. 22)	11.XI.1918	12.I.1919	—	2	2
32 — Ali Kemal Bey (1867-1922)	13.I.1919	4.III.1919	—	1	19
Sait Bey (3. defa)	5.III.1919	14.V.1919	—	2	10
Abdurrahman Şeref Bey (3. defa)	19.V.1919	7.III.1920	—	9	20
33 — Fahrettin Bey (Rumbeyoğlu) (1867-1942)	8.III.1920	5.IV.1920	—	—	28
34 — Hadi Paşa (1867 ? - 1932)	5.IV.1920	30.VII.1920	—	3	26
Hadi Paşa (Vekil)	31.VII.1920	20.IX.1920	—	1	21
35 — Mustafa Reşit Paşa (1863-1921)	21.IX.1920	20.X.1920	—	1	—
Arif Hikmet Paşa (vekil) (1871-1942)	21.X.1920	12.XII.1920	—	1	23
	16.XII.1920	21.I.1921	—	1	7

Adı	İşe başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Süresi		
			Yıl	Ay	Gün
36 — Raşit Bey (Erer) (1869-1952)	22.I.1921	12.VI.1921	—	4	23
Mustafa Arif Bey (Vekil) (1873-1954)	12.VI.1921	12.VIII.1921	—	2	—
Sait Bey (4. defa)	19.VIII.1921	30.X.1922	1	2	12
III. MİLLÎ MÜCADELE VE CUMHURİYET DEVRİ					
37 — Dr. Rıza Nur (1879-1943)	4.V.1920	13.XII.1920	—	8	11
38 — Hamdullah Suphi Tanrıöver	14.XII.1920	20.XI.1921	—	11	8
39 — Mehmet Vehbi Bolak (1881-1958)	20.XI.1921	5.XI.1922	—	11	16
40 — İsmail Safa Özler (1883-1940)	6.XI.1922	7.III.1924	1	4	2
41 — Vasıf Çınar (1895-1935)	8.III.1924	21.XI.1924	—	8	14
42 — Şükrü Saracoğlu (1887-1953)	22.XI.1924	3.III.1925	—	3	12
Hamdullah Suphi Tanrıöver (2. defa)	4.III.1925	19.XII.1925	—	9	16
43 — Mustafa Necati (1894-1929)	20.XII.1925	1.I.1929	3	—	13
İsmet İnönü (vekil)	1.I.1929	8.I.1929	—	—	8
44 — İsmet İnönü	9.I.1929	27.II.1929	—	1	19
Vasıf Çınar (2. defa)	28.II.1929	7.IV.1929	—	1	8
Recep Peker (Vekil)	9.IV.1929	10.IV.1929	—	—	2
45 — Cemal Hüsnü Talay	10.IV.1929	15.IX.1930	1	5	5
Dr. Refik Saydam (Vekil)	17.IX.1930	26.XI.1930	—	—	10
46 — Esat Sagay (1873-1938)	27.IX.1930	18.IX.1932	1	11	22
47 — Dr. Reşit Galip (1897-1934)	19.IX.1932	13.VIII.1933	—	10	25
Dr. Refik Saydam (Vekil)	14.VIII.1933	26.X.1933	—	2	13
48 — Hikmet Bayur	27.X.1933	8.VII.1934	—	8	13
49 — Abidin Özmen	9.VII.1934	9.VI.1935	—	11	1
50 — Saffet Arıkan (1888-1947)	10.VI.1935	28.XII.1938	3	6	19
51 — Hasan-Âli Yücel (1897-1961)	28.XII.1938	5.VIII.1946	7	7	9
52 — Reşat Şemsettin Sırer (1903-1953)	5.VIII.1946	9.VI.1948	1	10	6
53 — Tahsin Banguoğlu	10.VI.1948	22.V.1950	1	11	13

Adı	İşe başlama tarihi	Ayrılma tarihi	Süresi		
			Yıl	Ay	Gün
IV. BAYAR-MENDERES İDARESİ					
54 — Avni Başman	22.V.1950	2.VIII.1950	—	2	12
Nuri Özsan (Vekil)	3.VIII.1950	10.VIII.1950	—	—	8
55 — Tevfik İleri	11.VIII.1950	6.IV.1953	2	7	27
56 — Prof. Rıfık Salim Burçak	9.IV.1953	17.V.1954	1	1	8
57 — Celâl Yardımcı	17.V.1954	9.XII.1955	1	6	9
58 — Prof. Ahmet Özel	9.XII.1955	13.IV.1957	1	4	6
Tevfik İleri (2. defa)	13.IV.1957	25.XI.1957	—	7	12
Celâl Yardımcı (2. defa)	26.XI.1957	22.V.1959	1	5	27
Tevfik İleri (Vekil)	23.V.1959	8.XII.1959	—	6	17
59 — Atuf Benderlioğlu	9.XII.1959	27.V.1960	—	5	20
V. MİLLÎ BİRLİK HÜKÜMETİ					
60 — Prof. Fehmi Yavuz	30.V.1960	27.VIII.1960	—	2	29
Prof. Fehmi Yavuz (Vekil)	28.VIII.1960	8.IX.1960	—	—	12
61 — Prof. Bedrettin Tuncel	8.IX.1960	5.I.1961	—	3	28
62 — Prof. Turhan Feyzioğlu	6.I.1961	7.II.1961	—	1	2
Ahmet Tahtakılıç (Vekil)	7.II.1961	2.III.1961	—	—	24
63 — Ahmet Tahtakılıç	3.III.1961				